

ŠTUDIJSKA KNIŽNICA
Gorica

Č

282

19. DOM I.

Knjižoteka

zapouk in rabarve

Beg iz življenja

in drugi spisi

BIBLIOTEKA ZA POUK IN ZABAVO

XIX.

CIRILLO DREKONJA

BEG IZ ŽIVLJENJA

IN DRUGI SPISI

585

GORIZIA 1936

EDITO DALLA UNIONE EDITORIALE GORIZIANA

BIBLIOTEKA ZA POUK IN ZABAVO

CIRILO DREKONJA

BEG IZ ŽIVLJENJA

IN DRUGI SPISI

Vse pravice pridržane.

282/19

886.3-32

DREKONJA Ciril

Beg iz življenja

70014420 / So DOM Č

D(Σ) 14.420/1956

Stampato dalla Tipografia Consorziale - Trieste, ottobre 1936-XIV

CIRIL DREKONJA:

BEG IZ ŽIVLJENJA.

1.

Kmetje so mlatili žito. Visoko v gorah so se kosci otepali s poslednjo travo.

V udarce cepcev, v šumu kosá je planil glas. Roke so obstale, delo je prenehalo.

«Vojna».

Matere in žene so jokale, dekleta so vzdihovala; fantje in možje so se poslavljali, odhajali.

«Nekaj mesecev! — Kmalu bo minilo!» Solzá niso pokazali, čeprav se jim je vse trgalo v dušah.

Jakobu je ukaz presekalo delo. Še nekajkrat je udaril s cepcem po snopih, nato je vrgel orodje v slamo. Stopil je iz skednja na pot. Ob hišnem zidu je stal sel in lepil na steno oglas, ki je pozival vojake k orožju.

«Zdaj so si to izmislili!»

Pogledal je v kozolec. Snopje se je sušilo v njem. Nekaj lat je bilo že praznih. Modro nebo se je prelivalo skozi praznino.

Delo je klicalo.

Jakob se je razgledal naokoli.

Robarjeva posest. — Sredi polja gospodarska poslopja; pod hišo breg, travnik in sadno drevje. Na levo in desno njive, široke, preorane, posajene, posejane. Tudi nad njivami travniki, ob ro-

bu jablane. Debla in veje so klonile k tlom. Nad travniki breg. V bregu gozd; bukve in smreke.

Jakobovo oko je srkalo bogastvo in razsežnost domače zemlje. Že njegov oče se je razgledoval po posesti z napetimi prsi in privzdignjeno glavo. Posnemal ga je tudi sin.

Zdaj mu je kanila grenkoba v ponos.

Snopi suhi, zrnje se je usipalo iz klasov. Kdo bo mlatil? Otava je silila v cvetje. Kdo jo bo kosil? Jakob je ljubil domačijo. Kako se bo poslovil od nje? Kdo ga bo nadomestil?

Iz hiše je prišla mati, iz skednja sta prišla za njim sestra Matilda in stric. Obstopili so ga.

Mati je otirala solze, spregovoriti ni mogla. Stric je vprašal: «Kdo bo delal? Mi, ki ostanemo, smo slabi». — Matilda je bila še mlada, plaho je gledala.

Jakob je zaklel; nato je nameril pot proti hiši. Procesija se je razvrstila za njim. Mati in stric sta šla s sklonjeno glavo.

Drugo jutro se je poslovil in odšel.

V skedenj je prišla mati, pobrala je iz slame Jakobov cepec in udarila s slabotno roko v družbi s stricem in Matildo.

Minili so meseci. Možje in fantje so doživljali grozote. Svojci so prejeli žalostne novice.

Nato so se tudi na zapadu oglasili topovi.

S smrtjo in grozo je prišlo drugačno življenje. Oživele so ceste, klanci, steze. Peš, na konjih, z vozmi so prihajale trume, se gnetle v grape, lezle po pobočjih više in više. Dotok ni ponehal. — Novi obrazi, nov svet. Uho se je privadilo gromu.

Gneča v grapah, na bregovih, na planotah. Telesa so se zadevala druga ob drugo.

Ljudje so se odvadili misliti na bodočnost.

2.

Zakrajer je molčal in delal. Tri ženske so se drenjale po hiši: žena in dvoje hčera. Drobne in majhne so bile, ukazale so vse.

Tona je bila starejša. Ne lepa ne grda ni bila. Nekaj je imela na sebi, kar je privlačevalo. Kaj je bilo to, ni mogoče uganiti.

Fantje so hodili vasovat v Zakraj kakor drugam. Zakrajerica jim je odpirala vrata. Opazovala je in računala. Sinovom bogatejših kmetov je skuhala povečerek, bajtarskim ni dala nič.

Dekleti sta se merili s fanti v jeziku in čuječnosti. Nihče ju ni mogel ugnati. Do zore sta bdeli, podnevi sta delali, kakor da bi bili prespali vso noč.

Fantje so se čudili.

Od takrat, ko so odšli mladeniči k vojakom, je tekel čas mrtvo in žalostno dalje.

Zakrajer je prisluhnil prvemu gromu. Nobene ni rekel. Nadaljeval je z delom, kakor da bi to ne bilo nič novega.

Nekaj časa se v samoti pri Zakrajerju ni nič spremenilo. Nekega dne pa je stopil v hišo prvi vojak.

«Jajca, maslo za gospoda.»

Odslej so prihajali vsak teden po eden, nato po dva, pozneje vsak dan. Zakrajerica je štela denar. Kup se je večal in večal.

Dekleti sta se tega privadili. Sprva sta gledali le od daleč neznane obraze, postave v temnih bluzah. S časom ju je minila plahost. Nasmehu sta odgovorili z nasmehom, pogledu s pogledom. In je prišlo do besede. Vojak je čutil domačnost, sedel je. Drugi prav tako.

Prišli so gospodje. Žlahtni obrazi so gledali iznad svetlih zvezd. Blesteči našitki, lepe obleke so zamamljali pogled.

Gospodje so merili cesto preko travnikov, senožeti, skozi gozde. Nato so prišli Rusi v varstvu pušk in bajonetov. Ustavili so se pri Zakrajerju. Rusi so posekli pred hišo in ob potu. Vojaki so odprli hlev, skedenj, prišli so v hišo. Rastovorili so konje in znosili blago v izbo, nekaj v hram pod hišo. Poklicali so gospodarja in mu pokazali pot po stopnicah. Zakrajer jih je gledal. «Naprej!» so zaukazali. Odpreti je moral kamre. Najlepšo so izbrali za gospoda, drugo so pustili domačim.

Zakrajerica je begala iz skednja v hlev, od tod v hram, v izbo, v kamro. Na skednju so bili vojaki raztrosili kup slame po podu. V hlevu so potisnili krave v kot, konje so privezali k jaslím. S skladovnice so odnesli drva na travnik, ogenj je gorel pod kotli. Tudi na ognjišču so zakurili.

«Gospod, gospod!» je kričala Zakrajerica in mahala z rokami. Gospod je ni slišal.

«Ivane, Ivane!» je zavpila. Zakrajer se je oglašil iz pod strehe. Planila je po lestvi k njemu. Na stari skrinji je sedel in držal roki med koleni. — «Tu bom spal od zdaj naprej.»

Dekleti sta se umikali gneči.

Naslednje dni je bilo Zakrajerjevim težko in nerodno. Počasi so se privadili. Delili so z vojaki prostore, dobili so od njih marsikaj. Jedli so meso skoro vsak dan. Kruha niso pekli, dovolj ga je bilo. Drva, seno, slamo so jim sproti plačevali.

Zakrajerica ni več vpila. Le iz navade je včasih potožila: «Da bi že odšli!» Zakrajer je gledal srepro in molčal. Preko polja in senožeti so Rusi

kopali zemljo. Dolga, enakomerno široka rana je zazijala med zelenjem. Gospodar je trpel; povedal tega ni.

Vojaki so se dobrikali dekletoma. Vsi po vrsti. Izbirali sta in rasli v namišljeni imenitnosti. Pogledi, besede, darovi. Tudi zunanosti niso zanemarjali. Dobrikanje je dekletoma prijalo. Končno sta se odločili in si izbrali fante.

Tona si je slikala novo življenje daleč nekje v daljnem kraju. Ni gora, ni bregov; sama ravnina je tam, kjer je doma njen fant. — Vojna bo končala, nato jo popelje v bogastvo in srečo. Prav tako je sanjala sestra. V večji kraj pojde, v mesto. Gospa bo, njen mož gospod. Fanta sta jima bila povedala tako. Materi sta zaupali vse to, Zakrajer ni izvedel ničesar. Videl je hčeri v družbi z vojaki. Ni si upal nasprotovati. Žena je krotila njegove poglede. S trdim obrazom mu je zapretila, naj bo tiho.

Rusi so tolkli kamenje in posipali cesto. Delo je šlo h koncu. Nekega dne je prispelo povelje za odhod. Vojaki so planili k blagu, polnili za boje, košare. Konji so zahrzali. Poveljnik je zapustil kamro. Rusi so se vstopili v red. Spredaj in zadaj stražniki z dolgimi bajoneti. Odšli so po novi cesti.

Zakrajerjevi dekleti sta se skrili v kamro. Skozi okno sta gledali za odhajajočimi in jokali. Druga pred drugo se nista sramovali solza. Poslavljali sta se od prejšnjega večera skozi vso noč. Fanta sta jima obljubila, da se vrneta. Prisegla sta jima ljubezen in zvestobo. Verovali sta.

Zakrajerica je postopala zamišljena po hiši. Neznana samota se je naselila povsod. Uho je pogrešalo glasove, vpitje; očem so zmanjkali obrazi.

Zakrajer se je oddahnil. Stopil je v kamro, v kateri je prej bival poveljnik. Cesta je peljala mimo hiše, skozi polje, čez senožeti. Ostro kamenje je ležalo na njej. Vojaki so odnesli blago, kruh in meso, pustili so mir. Pustili so še izprašeno zemljo okoli hleva in hiše ter od konjskih zob oglodana drevesa na travniku. Gola debela so se mu smilila. Vendar je bil zadovoljen. Samote niso mogli odnesti ne je ugonobiti.

Vojaška cesta je tonila v sivini. Koncem dolinice je zavila okoli griča in peljala od tod dalje, dalje. Ko je četa izginila za ovinkom, sta dekleti zaječali. Niti pogled ju ni mogel več tolažiti. Odslej sta čakali, da dobita pismeno sporočilo. V pričakovanju sta se tolažili in počasi pozabljali na to, kar je bilo.

Pozabljali sta tem lažje, ker nista več samevali. Cesta je oživela. Čete so hodile mimo, tovorna živina, vojaki in samotni potniki. Ponoči in podnevi je utripala ta siva prometna žila. Pesmi in kletve v vseh jezikih. Iz nočnih sanj je prisluhnilo uho. Mamljivo je donel glas o ljubezni, o daljni dragi zemlji. Pod odejo je bilo toplo. Kri je čutila hrepenenje v pesmi, užigala se je.

Vojaki so se ustavljali. Pili so vodo, počivali so. Nekateri izmed njih so bili stalni popotniki na novi cesti. Spoznali so Zakrajerjeve, se udomačili pri njih. Dekleti sta jim drugovali. Novi obrazi so šli mimo. Sami novi obrazi. Vsi so govorili sladkó, gledali topló. Ponujali so ljubezen. Dekleti je nista odklanjali.

Cesta je zdrla živ plaz mimo hiše. V plazu je bila zagonetna sladkost. Nič jasnega, nič določenega. Vse je prišlo kot sanje, kot sanje odšlo. Ostalo je samo pričakovanje.

Takrat je prišel Robarjev Jakob na dopust. Začudil se je domačiji.

Videl je širni svet; ravnine, gore z neizmernimi gozdovi. Preizkusil je pekel, šum ognja in smrti v zraku. Na desni in levi, pred njim in za njim so se zemlji odpirale rane. Stolpi dima in prsti so se dvigali iz tal; vmes so se zvijala telesa v krvi in stoku.

Vojno življenje ga je izmučilo in izčrpalo.

Domačija je počivala v miru. Zemlja ni bila ranjena. Žlahtno lice domačih polj je bilo nedotaknjeno.

V drugič so bili domači posejali, v drugič poželi brez njega. Povabili so ga k skledi; jed mu je teknila.

Čas mu je bil kratko odmerjen. Ali naj se priveže k vsakdanjemu delu? V tem času ga ni bilo veliko. Ali naj se vživi v skrbi in nehanje tega koščka zemlje? Slovo mu bo tem težje. Čas pred njim je bil nepopisan list; morda bo smrt udarila nanj svoj pečat. Čemu bi se pehal? Potreben je bil počitka.

Domačnost ga je grela in božala od vseh strani. Zleknil se je na peč; toplota, ki je prihajala iz nje, ga je uspavala. Iz polsanj je prisluškoval tiktakanju stenske ure. Odkar je Jakob pomnil, se je pogovarjala sama s seboj, vedno z istim enakomernim glasom. Njen glas se mu je zdel nerazdružen z domačo izbo. Bil je kot duša prostora in zidov. Nato je prisluhnil pogovorom med materjo, stricem in Matildo. Prijetno mu je bilo med dragimi ljudmi. Počutil se je kot otrok v skrbnem varstvu.

Zvečer se je iz vasi oglasil vrisk. Prešinil ga je in ga dvignil.

Nekaj fantov je bilo z njim na dopustu. Šel je k njim na vas.

«Kam gremo? Moj čas je kratek.»

«Kam?»

«Svetujte!» je odgovoril Jakob.

«Drugod odpirajo okna, pri Zakrajerju vrata. Tja pojdimo!»

«Po novi cesti», je dodal tovariš.

Šli so. Zapeli so domačo pesem. Ljudje so jo poslušali in mislili na nekdanji čas. Nekaj mehkega, a že zdavnaj minulega, je govorilo iz pesmi. Nekaterim je bila tudi stara pesem tuja. Saj se je vse izpreverglo, vse izpremenilo.

Pri Zakrajerju so jim odprli vrata. Gospodinja jih je spustila v vežo.

«Domači fantje!» se je vzradovala na glas. Dekleti sta se pomaknili v kraj in se nekam držali.

Zakrajerica je kazala fantom presladek obraz. Besede so se ji topile na jeziku. Peljala jih je v izbo, pobrisala prah s peči ter jim rekla, naj sedejo. Ves ta čas, odkar se je bila odprla pot mimo njihove hiše, je spremljala čuvstva in ljubezenska znanja svojih hčera z upanjem in željami, da bi dosegli srečo, da bi se omožili s slabega na boljše. Spoznala je s časom, da je življenje, ki ga žive vojaki od dne do dne, nestalno kakor cesta, ki je peljala mimo hiše, kakor tok vode, ki ne najde obstanka. Njeni upi so polagoma splahnili, računi so se ji zrušili. Vrnila se je k starim mislim in si zaželela domačih fantov, domačih snubcev. Nocoj so prišli, ne zares, ker še ni končana vojna, ampak človek mora graditi za bodočnost. In med njimi je bil Jakob, trden kmet z Robov. Njeno oko ga je božalo od strani.

Fantje so sedli na peč in povabili dekleti v družbo. Onidve sta stresli glavi in pogledali v

stran; čez čas sta le ubogali in prisedli. Stisnili sta se k zidu in molčali. Odtujili sta še bili domačinom. Saj! Vpletali sta v govorico celo tuje besede.

Le polagoma se je vračala v družbo zaupnost. Led se je tajal. Po malem se je med fanti in dekletoma razvezal pogovor. Oči so vžžarele. Kljubovale so nôči in spancu.

Mimo hiše je korakala četa vojakov. Nekdo je zapel milo pesem. Sladko se je topila v noči. Tudi fantje so znali napev. Daleč nekje so ga bili zaujeli. Pridružili so se s svojimi glasovi.

Tona se je ob pesmi nekam zazrla. Kaj je iskala z očmi?

«Ti si Anice, žarko sunašce,
a ja sam junak, sunca kraj oblak.»

Vsi so utihnili.

Ura je tiktakala in motila tihoto.

Takrat se je Tona, ki je sedela poleg Jakoba, nagnila in oslonila glavo na njegovo ramo. Tako je ostala nekaj časa in pritajeno dihala.

Jakob bi se bil rad izmaknil, a se ni upal. Tega ni bil vajen, vsaj vpricho družbe ne. Vzdramil se je:

«Tona, povej mi kaj!» Rekel je kar tako.

Tona se je zravnala. Pogledala ga je od strani.

«Naj ti jaz kaj povem? Ti veš več nego jaz.»

Jakob se je oddahnil.

Začela sta se pogovarjati. Spočetka sta tipala z besedami. Pozneje sta govorila vsekrižem, kako je bilo, kako bo.

Vsi so čutili, da leži med družbo nekaj tujega. Odkod je prišlo to med nje? Domačnost in zaupanje nista bili tisti kot nekdanj. Z drugačnim ognjem je nocoj pogledala Tona. Kje je že videl takega? Morda daleč, daleč nekje v tujih krajih,

pri tujih ženskah. Oslanjala se je na rahlo k nje-
mu. Zrla nekam, kot da išče samote. Nazadnje
jo je ždenje zdolgočasilo, pričela je zehati. Tudi
sestri se je stožilo.

Vojna je dihala od deklet in od fantov.

Zopet koraki na cesti. Iz daljave so se pri-
kradli, rasli po glasu in moči, zveneli ob zidu,
nato zamirali in tonili.

Tona je prisluhnila.

Mimo je šel človek. Nekdo. Glas njegove hoje
je naraščal do viška, potem padal, padal. Koliko
jih je že šlo mimo? Koliko? Mnogim niti imena
ni vedela. Nekateri so samo šli, obrnili pogled
proti hiši, se nasmehnili. Drugi so se ustavili,
pili vodo, počivali. Tretji so nosili srce na roki
in ga ponujali. A vsi so šli mimo.

Tona je pogledala Jakoba. Kaj je bilo v nje-
nih očeh? Morda bi bila želela, da bi ji pokazal
srce na roki? Tega ni mogla pričakovati. Saj tega
ni znal.

Čakanje nečesa, česar ne bo dočakala, jo je
utrudilo.

Fantje so to opazili in rekli:

«Kdo bo dalj časa buden? Se bomo merili?»

Dekleti sta odmajali z glavo.

«Pa nič!» so rekli. Vedeli so, pri čem so. Po-
cepali so s peči in se pripravili za odhod. Dekleti
sta stopili z njimi pred hišo. Tu je bila tema in
Tona se je privila k Jakobu. Roke mu je ovila
okrog vratu in se prižela nanj. Vse to je naredila
zelo naglo. V prvem trenutku se je zavzel, nato
se mu je bližina dekletovega telesa razlezla po
udih, se mu vsesala v kri.

Kaj je bilo?

Morda je Tona ves večer trpela ob Jakobo-
vih ramenih. Čas se je spremenil. Ali naj bi bdela
kot nekdaž do jutra za prazen nič? Morda je mi-

slila na to, da Jakobova pot ne pelje daleč. Saj je domačin. In pri Robarju je trden grunt. Ali je videla v Jakobu lepega fanta? Ali je bila zdaj ona popotnik, ki nosi srce na rokah in ga ponuja?

Jakob je vztrepetal od prečudne gorkote. Zgrabila ga je omamna slast, ga zavila v meglo. Ni videl cilja, ni ga iskal. Saj je bila vojna! Življenje iz dneva v dan, brez misli na bodočnost.

Na zapadu so dolgi trakovi luči osvetljevali gore, segali v doline. Kaj so iskali? Oglasil se je grom.

«Živeti, živeti!» je vzplalo v Jakobu.

Ni mogel dočakati naslednjega večera. Nekaj ga je gnalo v vrtinec.

Do konca dopusta je zahajal skoro vsak večer k Zakrajerjevim.

4.

Nekaj mesecev nato, ko je zopet odšel k vojakom, so začeli ljudje šepetati. Glas je prišel tudi Robarjevim na ušesa. Matilda mu je pisala. Po tem pismu se Jakob dolgo ni oglasil.

Zakrajerjeva Tona je rodila dekletce, še preden se je končala vojna. Ljudje so govorili. Poznali so Jakoba, zmajevali z glavami. Drugi so namigavali na vojaško cesto.

Robarjevi so bili v zadregi. Hiša je bila na dobrem glasu. Sramota jih je pekla, še bolj jih je peklo namigavanje.

«Sam je gospodar, sam bo uredil», so se otrešali bremena in sramote.

Vojna je končala, možje in fantje so se vračali domov. Danes je prišel prvi, jutri drugi. Vsi izmučeni, izžeti. Na obrazih znaki trpljenja, izza teh je sijal radosten, obetujoč pogled v bodočnost.

Najlepša je bila zavest, da so svobodni, da je mir. V prostosti je vse zaživelo novo življenje.

Nekateri se niso vrnili.

Jakob je prišel ponoči. Sestra Matilda je bde-la v kuhinji. Vsak večer je čakala, kdaj se vrne brat.

Hudo mu je bilo pri srcu. Zdelo se mu je, da dom ni več tisti kot nekdej. Čudno tuje ga je gledala svetloba iz kuhinjskega okna. Od da-leč je čutil tesnobo, ki bo ob prihodu nastala med njim in domačimi.

Na hrbtu mu je viselo povaljano vojaško bo-gastvo, v prsih mu je ležal kamen.

Vso pot do doma ga je tlačila teža. Vlak je bežal. Vedno bolj se je približeval domu. Zavi-dal je tovariše, ki so se veselili povratka med svojce. Sam bi si bil rad podaljšal pot, da bi se vlekla še naprej, še več dni. Pot s postaje do do-ma je bila najhujša. Z vsakim korakom se mu je večala bolečina v srcu.

Potrkal je na vrata. Matilda ni spoznala glasu.

«Drugače si trkal nocoj, drugače si se ogla-sil.» V poltemi sta zadeli roki nerodno druga ob drugo. Jakob je občutil to. Spreletelo ga je.

V izbi je odložil nahrbtnik in sedel kraj mize. Matilda je prinesla luč, se vrnila do vrat in ob-stala. Oba sta čakala, besede ni bilo.

«Doma sem», je spregovoril Jakob z vzdihom.

«Kaj naj ti pripravim?» je vprašala sestra in prijela za kljuko. «Si lačen ali žejen?»

Zadnje vprašanje je Jakoba zbudilo. Sestrin glas je bil tuj.

«Kar hočeš!» Pogledal je v stran.

Matilda je odšla v kuhinjo, postavila ponev na ogenj; nato se je napotila po stopnicah in ob-

stala pred sobo, v kateri je spala mati. Poklicala jo je, nato še strica.

Prva je pritipala v izbo mati. Jakob ji je stopil naproti. Oslonila se je z roko na mizo, drugo mu je podala. Za trenutek ga je pogledala s skrbnimi očmi, nato se je zazrla v tla.

«Samo, da si prišel!»

Ni bilo več besed. Jakob je pogledal v nahrbtnik. — Kako naj odloži drugo breme?

Prišel je stric. Vse življenje je dal domu.

«Prišel si.»

Sledil je molk. Rešil ga je stric.

«Kako je bilo? Kod si hodil?»

Jakob je odgovarjal kratko, prisiljeno.

V izbo je stopila Matilda. Zadrega, ki se je bila pokazala ob svidenju, ji je prešla.

«Kaj boš zdaj naredil?»

«Delal bom.»

«In drugo?»

Jakob je zmignil z rameni, sedel na klop in uprl pogled v mizo.

«Bo, kar bo», je odrezal čez čas.

Mati je vzdihnila, stric je zategnil z glasom. Matildi se je razvezal jezik.

«Ljudje govoré, čudne reči govoré!»

«Kaj?»

«Da ni tvoje, pravijo. Da ima temne lase, ti in ona pa svetle. — Bajtarica je. Dobro ime si zapravil. Našo hišo si umazal.» Dekle je govorilo kot bi metalo kamenje v brata.

Jakob ni odgovoril.

Molk.

«Jakob!» je dahnila mati.

Sin je klonil niže in niže. Glavo je oslonil na mizo in zahlipal.

Mati se mu je približala in se dotaknila njegovih las.

Zakrajerjeva Tona je čakala, da pride Jakob k njej.

Ni ga bilo. Lotil se je dela. Delal je s potrojeno močjo, da bi pozabil, kar ga je težilo. Cepil je drva. Mislil je, da zabije z batom bolečino v grčavi les. Ko je prenehal, mu je bilo še huje.

Novica, katero mu je bila sporočila sestra, ga je oblila ko curek mrzle vode. Čutil je, da se je nekaj težkega zgrnilo nad njim. Vendar je to še prenašal. Morda se sploh ne vrne več. In če se vrne? Saj je to še daleč, daleč. Živel je v veri, da bo čas popravil, kar je on zagrešil.

Najbolj ga je bolelo to, da je Tona napol bajtarica.

Že v krvi je prinesel na svet ponos in sloves Robarjeve kmetije. Beseda in zgled sta mu ga nato privzgajala in utrjevala skozi vso mladost. Hvalo je čul o domačem bogastvu; o njivah, ki so kot potice rahle in globoke, o travnikih, ki so kot pogače. Suša se ni lotila njihove zemlje, dež ji ni škodil. Ljudje so vstopali s spoštovanjem v njihovo hišo. Za vevnico ječmena ali rži so berači prehvaljevali Robarjevino. Dninarji so se trgali za delo. Vsak si je štel v čast, ako so ga klicali garat na polje.

Jakob je poslušal očeta, strica, mater. Globoko ga je dojemal široki razpeti in v visokem tonu izgovorjeni «Pri nas....» Te besede so povedale vse, oznanjale moč, glasile slavo. Tudi po občevanju in stikih s sosesko se je Jakob zavedal, da je Robarjev. Že kot otrok in pozneje kot mladenič.

Navzel se je veljaščine. To je varoval po očetovi smrti in mu je bila prav tako draga kakor dom, katerega je podedoval.

Ko se je vrnil domov, ga je poparila še druga novica, ona o črnih laseh. Ta ni zadela samo njegovega kmečkega ponosa, ampak tudi njegovo čast.

Zdaj je vedel vse. Videl je plaz na cesti; trume, ki so se valile po njej. Zdaj je razumel, zakaj se ga je bila Tona oklenila v oni noči. Naučila se je bila tega. Kdaj? Pri kom? Izbežgal je celo misel, da je imela za to poseben vzrok.

Jakob je venomer premišljal. Čimbolj je ril v to, tem večja brezdna so se mu odpirala. Zapravil je dobro ime in sloves domače hiše; Robarjevina se je zamajala pred njegovimi očmi.

Nekaj ga je sililo, naj gre k Toni, naj ji pove, kaj slutiti. Na drugi strani je bila še večja moč, ki ga je odvrčala od tega. Računal je, da ji z nebrižnostjo najbolje pokaže, kaj misli o njej.

Ni se rad kazal med ljudmi. Le v sili in potrebi je šel v družbo.

Tona se je naveličala čakanja.

Ko je rodila otroka, ji je bilo gospodinjstvo pri Robarjevih napol zagotovljeno. Mislila je, da ji Jakob ne more uteči. Čutila je, da jo bodo njegovi sorodniki gledali od strani kot bajtarsko hčer. To je upala premagati. Da bi se je izogibal on sam, prej ni računala.

Jakoba le ni bilo k njej. Zbala se je. Morda ga domači pregovorijo, odvrnejo od nje? Potem ostane tako za potisk pri hiši, ne bo dospodinjila na gruntu. Mati in sestra sta dregali vanjo, ostrili z jeziki in jo priganjali, naj še ob pravem času prime Jakoba. Tudi njej sami se je pričelo muditi. Šla je k sodniji.

Nekaj dni pozneje je Jakob prejel veliko pismo. Vedel je, odkod je prišlo. Bral je: vabilo k razpravi. Takrat se je vse uprlo v njem. «Ne, nikdar!» Ni bil še na sodniji, da bi ga zaslišel-

vali kot obtoženca. Ta sramota se mu je zdela večja kot ona, katero si je bil nakopal s Tono. Dolgo je premišljal. Odločil se je, da gre k Toni in se dogovori z njo. Čakal je noči. V temo zakrit je odšel z doma.

6.

Ko je prišel do hiše, je zaslišal tenak otroški glas, ki se je višal in višal. Vmes je bilo čuti zamolke besede. Tolažile so. Nič milega ni čutil v njih. Zdaj se je zajedel v jok oster glas druge ženske. Jok je potihnil.

«Pekel!» je šinilo Jakobu v misel. V tem trenutku mu je bilo odurno vse: hiša, ki je stala pred njim, ljudje, ki so živeli v njej. Čutil se je uklenjenega v trde spone. Tona jih je držala. Zaso-
vražil jo je.

Izhoda ni videl. Že je omahoval, ali bi vstopil ali odšel. Misel na pismo in na sramotno pot k sodnji ga je pridržala. Odprl je duri in stopil v vežo, odtod v izbo. Pri peči je stala Tona in mašila otroka v povoje. Pogledala ga je, zamrmrala, nato je povijala dalje.

«Dober večer!»

Tona in sestra sta ga pogledali znova.

«Kako, da nisi prišel prej, da bi voščil?» je bevsknila Tona. Sestra je nategnila ustni v grd vprašaj. Rekla ni nič.

«Prišel nisem. Saj je dovolj zgodaj sedaj.» Zadrževal se je. Čutil je, kako je slab, kako ga ima šibko ženšče v oblasti. Mimo svoje volje ji mora slediti. Orožje ima, on je majhen pred njo. Upor se je dvigal v njem.

«Prišel sem, da se pogovoriva in dogovoriva.» Glas mu je bil zadržan in pritajen. Bal se

je govoriti, kakor je čutil. Rad bi bil povedal vse, kar je izvedel, kar je slutil sam. Ni mogel.

«Nič se nimava dogovoriti.» Okrenila se je naglo, pograbila otroka in mu ga položila v naročje: «Tu imaš!»

Dete se je zbudilo, pogledalo in se zazrlo v neznani obraz. Koj nato je skrčilo telesce in zajokalo.

Jakob je pogledal zdaj otroka, zdaj Tono. Drobno telesce se mu je zvijalo na rokah. Otrok je vreščal z glasom, ki bi mu ga nihče ne prisodil. Obraz mu je pordel, ob licih in na čelu so se mu nabrale gube.

Jakob je zamrzil to bitje. Vé, čigavo je? In tudi, če bi bilo njegovo! Saj ni bil pripravljen nanj. Jemlje mu prostost, s silo ga priklepa k Toni.

Sestra je vstala, stopila do vrat, se na glas zasmejala in odšla.

«Potolaži ga!» je ukazala Tona. Jakob je prišel hoditi po izbi, ujčkati, govoriti. Vedel se je kot norec. Vse to je delal z najhujšim odporom. Oči so mu obstale na otrokovih laseh. Spomnil se je Matildinih besed. Srce se mu je skrčilo. Nato je pozabil na vse. Begal je po izbi, pel, žvižgal, govoril. Tona ga je gledala od strani in se smehljala.

Sestra se je vrnila, prinesla je kruha in pijače: «Jej, da ne boš lačen; pij, da ne boš žejen!»

Jakob je oddal dete in sedel k mizi. Odleglo mu je.

«Si dobil kaj?» ga je vprašala Tona.

«Sem.»

«Tako so mi rekli na sodnji: če me ne vzameš, boš plačeval. Bogat si.» Njen glas je bil sovražn.

Jakob je postal plah. Tona je bila kot oster sodnik. Vso moč je imela v rokah. Kam je dal on svojo? Ni mogel razumeti samega sebe.

«Nič nisem rekel. Počakala bi bila.» Zadnje besede je izrekel zaradi lepšega.

«Zdaj povej, ali me vzameš?»

«No.»

«Povej, ali me vzameš?» Glas ji je drhtel v pričakovanju odločilne besede.

Jakob je pogledal na spečega otroka. Vsa njegova usoda je ležala v tej živi kepi. Če je njegova kri? Če ni? Tudi če ni, se posledicam ne more izogniti ne na to ne na ono stran.

Nategnil je vrat, kot da ga nekaj duši, in zajeceljal: «Nisem rekel, da ne.»

Samo to je povedal. Tona je zrasla; večja je bila zdaj kot v resnici. Zravnala je telo in glavo. Mogočno ga je premerila z očmi. Vzela je luč.

«Z menoj pojdi!»

Peljala ga je v sobo. Jakob je šel za njo kot ovca.

«Tu je moja bala.» Govorila je, kot da pečati težko pismo Jakobovega in njenega življenja.

Videl je posteljo, omaro, skrinjo. Tona je odpirala predale. Živobarvna krila in jope so bile spravljene v prvem; v drugem rjuhe, v tretjem drobnarija. Vse to je gledal bolj od daleč. Odbijal je misel, da bo to nekoč na njegovem domu. Barve so kričale vanj kot pošasti. V vsem je videl težko obsodbo. Vdajal se ji je po sili. Sunoma se je obrnil in nameril korak v izbo. Tona mu je sledila.

«Domov grem. Pridem drugič.»

Tona ga je pogledala. Zablisknilo se ji je v očeh.

«Na peč bi sedel! Prejšnje kratí se ti ni mudilo.»

«Drugič, Tona! Nocoj moram iti.»

Odprl je vrata in odšel. Pred hišo ga je objel nočni hlad. Čutil je, kakor da je prišel iz ječe. Vedel je, da se bo moral zopet vrniti, a za zdaj je bil prost. Globoko se je oddahnil. Odšel je naglo po stezi navzgor.

Na brdu je postal. Vrisk z desne, vrisk z leve. Mladost in veselje sta vela iz glasov. Še brezskrbnost je bila v njih. Objela sta ga znova mračnost in bolečina.

7.

Jakob je bil šel po opravku v vas, zvečer se je vračal proti domu. Na poti je zadel na gručo fantov.

«Jakob, ne maraš nas več!»

«Zakaj ne?»

«Nismo te še izbrisali iz fantovščine. Naš si, dokler se ne zavežeš.»

«Seveda sem vaš. Kdo pravi drugače?»

Jakobu je bilo neprijetno, a ni hotel pokazati zadrege.

«Pameten si postal. Samo doma tičiš.»

«Gospodarstvo visi na meni. Vi ste prosti. No, pa zapojmo!» Jakob je imel lep glas.

«Zapojmo!» je predlagal tovariš, «nato gremo na Ostrožnik. Repo ribajo nocoj. Piti dobimo, veseli bomo.»

Vsi so bili za to. Jakob ni vedel, kako bi se izgovoril. Zapeli so. Ko so končali, sta ga prijela dva fanta za pod pazduho in so odšli proti Ostrožniku.

Hiša je stala na samem. Dve dekleti sta bili tam doma.

Med potjo se je Jakob čutil kot na žerjavici. — «Kaj porečejo Ostrožnikarjevi? Kaj dekleti?»

Miril se je: «Saj še nisem oženjen. Saj sem v družbi.» Vzradoval se je v srcu: «Nekoliko spomina bo na nekdanje čase.» Fantovska kri mu je znova zaplala.

Mladeniči so ostrmeli. Ostrožnikarjeva hiša je počivala v temi. Tiho je bilo okoli nje. Fantje so obstopili mladeniča, ki jih je zvalil tja: «Lagal si!»

«Nisem! Slišal sem tako. Odložili so na drugi dan.»

Fantje so se pomenkovali.

Jakob je oživel. Pozabil je na Tono in otroka.

«Kaj bi bili prišli zastonj! Skličimo, vstati morajo!»

«Ti si nas navlekel, pojdi po lestvo!»

Mladenič je odšel v kozolec, splezal po latah v križe. Tam je ležalo več lestev. Spustil je eno na tla, fantje so jo odnesli.

«Prekratka je, drugo daj!»

Fant je maličil, tovariši so se hihitali.

Na tla je padla druga lestev. Težka je bila, dva sta jo nesla k hiši. Spodaj so jo postavili k drevesu, nato so jo polagoma spuščali k zidu. Segla je tik do okna.

«Kdo pojde gori?»

«Tisti, ki je kriv, da smo prišli gledat temo.»

Fant se je odzibal po lestvi do okna.

«Pokličem?»

Narahlo je potrkal na okno in dejal: «Rezika, Franica!» — Nihče se ni zganil v sobi; nihče se ni oglasil.

«Šališ se! Močnejše udari!»

Mladenič je trkal vedno močnejše, klical vedno glasneje. Stresel je okvir. Nič ni pomagalo. Pričel se je norčevati. Žvižgal je v okno, se spakoval, nato škovikal kot sova, kot čuk.

«Nič ne bo!» so godrnjali spodaj. «Udari! S pestjo udari v šipo in odpri od znotraj okno.» Fantje so postali nestrpni.

Tega ni bilo treba storiti. Na mah se je okno odprlo: dve glavi sta se prikazali v njem.

«Ne odpreva, ne! Niste sami fantje!»

«Ho, saj ni oženjen!»

«Oženjen je, poročen še ni», sta se odrezali dekleti. «Ti, Jakob, pojdi k Toni! Zibat pojdi!»

«Ho!»

Za trenutek so mladeniči onemeli. Ko so se ozrli, Jakoba ni bilo več med njimi.

Drugi dan se je Jakob umikal celó domačim. Sram ga je bilo. Pot v fantovsko družbo mu je bila za vedno zaprta. Naj živi tako? Ne mož, ne mladenič? Kaj naj naredi? Dokler bo čakal in odlašal, ga bodo ljudje vlačili po zobeh. Zavezati jim mora jezike, nato bo mir. Pozabili bodo; počasi se privadi življenju tudi on sam. Upal je trdno, da bo tako.

Bal se je, da ne bi domači izvedeli o tem, kar se je bilo zgodilo na Ostrožniku. Nihče mu česa ni omenil. Opravljivci se niso upali približati se domačim. To je Jakobu dobro delo.

8.

«Istega dne se poročiva, Nac! Ti se pripravljaj na ženitev, jaz tudi.»

«Pa narediva vse ob enem!» Nac, ki je hodil k Matildi, je nategnil ustni in v zadregi skomizgnil z rameni.

«Če nočeš, pa ne!» ga je pogledal Jakob.

«Saj pravim, da je prav!» Nac je bil premladeniški za take pogovore.

Jakob je iskal pomoči, da bi se lažje oženil. Še drugače bi mu bilo nerodno to opravilo. Člo-

veka ob takih prilikah obirajo, ga prebračajo na vse strani. Tembolj neprijetna je ženitev ko človek popravlja kar je bil zagrešil. Ljudje imajo še več povoda za govoričenje. Predvsem pa jih navdaja slast, češ, ta se je moral poročiti.

Misel na ženitev mu je iztrgala dvom zaradi otroka in Tone. Pravzaprav ni mislil na to, da jemlje Tono, da bo priznal očetovstvo in sprejel otroka k svoji skledi in v svojo skrb. Zdaj mu je bila mar le ženitev, vse drugo je pomaknil nekam v kraj.

Dvojne priprave, dvojni oklici, dva para pred oltarjem. Le polovica oči bo visela na njem, le polovica govoric bo šla po njem.

Tako je sklepal Jakob.

Tudi Nac je bil zadovoljen. «Mimo Jakoba in Tone se zmuzneva z Matildo v zakonski stan.»

Potem, ko je bil Jakob prvič pri Toni, so se pričele širiti govorice. — Jakob je že pestoval. Obljubil je Toni, da jo vzame.... Čez noč je naredila balo.... Zakrajerjevi so zvonili, da bi prezvonili druge glasove. Posebno je bila živa Zakrajerica. Tona je bila ponosna, da pojde na kmetijo.

Tri tedne so pri Robarju delali in pripravljali. Vsakdanjost je izginila iz hiše.

Matilda je pobledele in nekoliko upadla. Prav je bilo tako. Nevesta mora pokazati skrb na obrazu. Jakob je prepustil podrobnosti domačim. Odprl je predale na kašči: «Vzemite, kolikor potrebujete!» Tudi z denarjem ni štedil. Dal je napraviti Matildi bogato balo. V svojo skrb je vzel godce, svate, vozove. Naprosil je fante, da bodo streljali, gradili, da se bodo napravili v šeme. Povabil je na ženitovanje vse sorodstvo po svoji, Tonini in Nacetovi strani. — «Samo, da bo šum, veselje.» Samote se je bal.

Dan poroke. Pred Robarjevo hišo so čakali vozovi. Težki kmečki konji so se nerodno prestopali. V vpregah zelenje, povezano s pisanimi trakovi. V veži, v izbi so se drenjali svatje, vsi praznično oblečeni. Ob vogalih so stali otroci iz vse sosesčine, potegovali v nos duhove, ki so se širili iz kuhinje, in pasli zijala z odprtimi očmi in usti.

Iz hiše sta prišla ženin in starešina. Sedla sta na voz. Voznik je pognal.

Ob poti so stali tu in tam ljudje. Nekateri so ju pozdravljali z rokami, drugi so gledali zvedavo. Jakob se je držal svečano. Starešina je besedičil.

S stare poti je zavil voz na vojaško cesto. Jakob je ni rad videl, še težje mu je bilo stopiti nanjo. Tudi zdaj ga je nekaj sunilo do srca. Zdelo se mu je, kakor da se vozi po ognju. Vsa Tonina preteklost se je vlekla po cesti. Jakob ni o vsem tem vedel nič določnega. Nikdar je ni česa vprašal, dasi bi bil rad predrl v to skrivnost. Ponosen je bil in čutil je, da bi ga potem še bolj razjedalo v notranjosti.

Konji so vlekli v breg. Jakob se je gugal na vozu. Zagledal se je v bližnji log. Oči so visele na njem, duša je trpela. Ropot koles in udarci konjskih kopit so mu priklicali v misel nekdanje življenje. Plaz je lezel po cesti leta in leta. Vojna je bila odprla žilo skozi samote, gozdove, preko strmin. Nato so se kraji zopet pogreznili v molk, ki je bil zdaj tem trši, tem globji.

V kamenju kraj ceste je ležal kos zarjavelega železa, malo dalj v potočni preperela ročica. Spomini na vojno! Ob nalivih je drla voda nemoteno po cesti, se zlivala v bajerje, si dolbla poti po kolesnicah, grizla med kamenje, razjedala, izpreminjala cesti prejšnje lice. Na obkrajkih se

je razbohotila trava in širokoperna zel, grabila čimdalj proti sredini, obračala kupe gramoza, ki so bili ostali. Trava je bila kot blagohotna roka, ki pokriva spomine, kliče pozabo; bila je kot obveza čez rane.

Videz vsega pozabljenja je Jakoba dramil in ga mučil. Rjavo železo, preperela ročica sta se mu posmehovali. Pod zeleno odejo je čutil zapisano Tonino življenje. S tihoto nasičeno ozračje mu je priklicalo spomine. Videl je vojaške kolone, pešče. V prividu so se pomikali proti njemu. Tuja pesem je prihitela od nekod, nato kletve. Zagledal je obraze, ki prosijo ljubezni, ki ponujajo sladkosti. V vrtincu predstav je našel Tono. Objemala je človeka v sivozeleni suknji. Majhna je bila pred njim in se je dvigala na prstih. Jakob je sklonil glavo, zamižal: «Tona!»

Starešina se je obrnil k njemu.

«Premalo pazijo na to cesto; kmalu bo grapa.»

Jakob ni dvignil glave. V mislih si je želel: «Da bi je nikdar ne bilo!»

Pri Zakrajerju so ju že čakali. Gospodar je primomljal iz hleva, pozdravil nerodno ženina in starešino, nato se je umaknil. Zakrajerica jima je ponudila okrepčila. Starešina je vzel in jedel. Jakob ni sedel.

Toni se je mudilo. Prestopala se je z noge na nogo in pogledovala zdaj ženina zdaj druge. Otroka ni bilo v izbi. Odnegli sa ga bili v drug prostor, da ne bi motil razpoloženja.

Tona se je v naglici poslovila in sedla na voz.

Kolesa so odskakovala po cesti. Starešina je po pijači še bolj oživel. Ženska je bila sedaj v družbi, povedal je katero za smeh.

Streli so odjeknili. Pred cerkvijo so se razvrstili pari. Ob strani so stale ženske, otroci. Radovednost ję priklicala tudi nekatere moške.

Matilda se je vedla sramežljivo. Na glavi je imela venec. Nac je stal ves neroden poleg nje. Tona ni imela venca. Ponosna je stala poleg Jakoba. Držala se je na prstih, da bi izgledala večja.

Šli so v cerkev. Koraki so zmotili tihoto in svečanost, ki je bila skrita v prostoru. Na oltarju so zatrepetale lučke, kakor da hočejo pregnati somrak iz kotov in izpod oboka. Duhovnik se je obračal neslišno pred oltarjem. Jakoba je dušil ta mir. Zdelo se mu je, kot da pričakuje nekaj neznanega, neslutenega. Prve duhovnikove besede so padle votlo v praznino. — Tona je odgovorila na vprašanje glasno in trdo.

Nato je šel Jakob, kamor so šli drugi. Danes ni imel samega v oblasti. Oči je upiral preko vseh in vsega.

Gostija je bila hrupna.

«Danes je pri nas vsega dovolj», je govoril Jakob. Navdala ga je kmečka prešernost. Pobahal se je pred gosti, najbolj pred Tono. Vsaj to zadoščenje je imel.

Med svati so se prerivale šeme, uganjale burke, na skednju je igrala godba, na bližnjem griču so pokali topiči.

Jakob je postajal vesel. Plesal je s Tono, ji nalival pijačo. Zdelo se mu je, da je na sejmu, kjer fantje napajajo svoje dekleta. Pozabil je, da se je oženil. Nac je bil okornejši. Nič ni kazal ljubezni do Matilde. Tovariš ga je prijel z obema rokama za jopo in ga stresel: «Zavriskaj!» Tega ni smel, bil je že mož.

O.

Iz praznika je Jakob vstal v vsakdanjost. Po prečuti noči je bil ves otopel. Počasi se mu je vračala zavest. Ni mogel zbrati svojih misli. Tipal

je po spominu. Res, včeraj se je oženil. Matilde ni več v hiši. Mesto nje je Tona. Oglasila se je nekje. Glas ga je zbodel. Spoznal je, da ni več to, kar je bil predvčerajšnjim, še včeraj.

Tonina prisotnost ga je nadlegovala. Ni je bil vaju v domači hiši. Radi nje se mu je zdel dom tuj. Drugače je hodila kot ostala družina, drugače je odpirala in zapirala vrata. Govorila je trdo. Njen glas je prodiral v vse prostore, v vse kote. Srečal je strica, mater. Zbegano sta ga pogledala. Tudi onadva sta občutila spremembo v domači hiši.

«Saj nisem več doma», je pomislil.

Pogledal je v sobo, kjer je bila ohranjena Tonina bala. Videl je omaro, posteljo, skrinjo. Zdaj je vse to oživel pred njegovimi očmi, ga je motrilo tuje v mrzli luči. Ničesar se ni dotaknil. Ne bi bil mogel odpreti predala, ker se je bal vsega, kar je bilo Toninega. «Po sili je prišlo vse to k nam.»

Po gostiji in hrupu prejšnjega dne se je naselila v hišo gluha praznosta. V izbi je domovalo mrliško vzdušje. Za Jakobom se je plazilo nekaj mrzlega, strašnega. Sam ni vedel, kaj je to. Od neprijetnih občutkov so ga spreletevale mraščalice. Tonin glas je zdaj pa zdaj zmotil samoto in molk.

Proti poldnevu so prinesli otroka. Zajokal je, ko je ugledal neznane obraze. Jakoba je jok presunil. Še bolj se je dom oddaljil od njega. Opazil je, kako sta se mati in stric približala detetu, ga motrila, zlasti lase. Videl je njune oči, ki so ga pogledale vprašujoče, pomilovalno. Utekel je iz hiše.

Drugi dan ni strpel doma. Šel je k sestri v Murovce.

Matilda in Nac sta bila v kamri. Urejevala sta balo. Prišla sta po stopnicah. Sestra je gledala v tla. Nac je stresel rameni in se pohahljal.

«Nac! Ponavljalco bi naredil. Si zadovoljen?»

«Zakaj ne? A radi mene ni potrebna.»

«V nedeljo se odpeljiva k sorodnikom na Brdo. Vina kupim, godce naročim.»

Nac je prikimal.

«Matilda, ali si zadovoljna v Murovcih?»

Nekaj je moral vprašati sestro. Sestra je zardela. Ona ni vprašala brata, po ničemer.

Poslovil se je. Nac in Matilda sta ga spremlila do praga. Gledala sta nekaj časa za njim, nato sta se umaknila.

Jakob se je vračal mirnejši proti domu. «Zopet bo veselje, šum.» Čutil je radost nad tem. Kot daljno zdravje se mu je prikazoval ta dan. Od slej je čakal nedelje.

Tudi ponavljalca je bila glasna. Zbrali so se svati v praznjih oblekah, s svečanostjo na obrazih. Vožnja, vino, mladina, godci. Nac se je spozabil in je zavriskal na vozu. Jakob ga je dregnil: «Noriš!»

«Še ti zavriskaj!» Nac si je prižgal viržinko.

Jakob je pogledal Naceta od strani in se potuhnil. Zavriskal naj bi? Ne, tega bi ne mogel storiti. Ves teden je pričakoval današnjega dne. Živel je kot na trnju. Zdaj, ko bi moral biti vesel, ne more biti. Kaj bo jutri? Puščoba. Praznik se prelije v vsakdanjost in ta se bo vlekla v večnost. Ponavljalca ne bo mogel več prirejati. Kje bo našel pozabo? Zameglilo se mu je pred očmi. Bal se je vsega, kar bo še prišlo.

Poleg njega je sedela Tona in se držala, kot da hoče biti imenitna. Seveda se drži, poleg Jakoba! Vse, kar je bilo na njej, ga je zbadalo.

Svatje so ga pozdravljali: «Kako je, Jakob, v novem stanu?»

«Dobro.»

Lagal je, zato se je obračal v stran. Zdelo se mu je, da ga zasmehujejo z vprašanji.

Svatje so se razvneli vedno bolj. Med njimi je hodil Jakob; posedel zdaj pri tem, zdaj pri onem. Načenjal je pogovore in jih puščal nedokončane. Težo je skušal utopiti v vinu. Ko ga je pijanost prevzela, je udaril po mizi: «Hudič! Na moj račun se veselite!»

Gostje so se spogledali in so onemeli.

V sobi je zavladala tišina. Prav takrat je prenehala godba. Vsi obrazi so bili uprti v Jakoba. Ta trenutek je bil zanj tako težak, da se je zdrznil.

«Igrajte!» je nekdo zaklical godcem.

«Igrajte!» ga je prevpil Jakob.

Obrazi so se oddahnili in umirili.

Nac se je približal Jakobu od zadaj: «Zato si nas povabil, da nam boš kaj očital? Da nas boš s takimi pital! Fej!»

Jakob mu je ponudil stol: «Sedi, Nac, in me poslušaj.» Njegov glas je bil skesan in skršen.

«Ne maram.» Šel je k Matildi, ki je zvijala robec med prsti in zrla z zasolženimi očmi v tla.

Prišel je mladenič in poprosil Tono za ples. Šla je. Jakob je videl, da ji je fant nekaj pošepetal na uho, da se mu je ona nasmehnila, da je plesala privita tesno k njemu. Samotarska kri je oživela v Toni. Plesala je divje, odskakujoče.

Jakob je vzgorel znova. Sram ga je bilo. Še in še je pil. Pijanost mu je pognala vse misli v besede.

«Jaz sem se pokopal, vi se pa veselite! Prekleta!» Préd njim je sedel Nac z Matildo. Name-

ril je pest vanj: «Hudič! Potico smo ti spekli pri Robarju!»

V Nacetu je zavrelo.

«Tebi nisem nič dolžan zanjo.»

Dvoje pesti je pretilo.

Tona je strmela v Jakoba. Gostje so se umikali. Matilda je skrila obraz v dlani. Fantje so se smejali.

K Toni je pristopila mati: «Če ne boš mogla živeti, pridi domov!»

Jakob je vzrojil nad njo: «Potuho ji dajate!»

Odbežal je pred hišo. «Naprežite! Domov, domov!» Popadel je Tono za roko: «Na voz, Tona!»

Poknil je z bičem. Konji so zdirjali po cesti.

10.

Na obronkih pod njivami se je sušila jarnica. Debeli zagrebki so izpuhtevali opojen vonj. Veter ga je raznašal naokoli. Na njivah je cvetela pšenica. Drobni kosmiči so se zibali na klasju.

Ob njivi je stal Jakob. Ni videl cvetočega klasja, ni čutil vonja jarnice. Preko polja se mu je izgubil pogled v daljavo. Zagledal se je v gore. Večkrat je opazoval sive grebene, nakopičene na širokih hrbtiščih, vbadajoče z ostrinami in konicami v nebo.

Sklonil je pogled. Trudno, skoro nebrižno je premeril svojo posest. Kaj mu je bila nekdanj, kaj mu je sedaj? Vsega mu je obetala: sreče, življenja, dela, ponosa. Zdaj je ležala pred njim mrtva, tuja zemlja. Ničesar več ni čutil do nje; niti tega ne, da je bila očetova in po njem izročena sinu. Naj bi kdo rekel: «Jakob, ta svet ni več tvoj!» ne bi ga bilo zbolelo.

Odkar se je bil oženil, ni doživel srečnega dne. Čudno težka zavest, polna bolečine ga je ob-

jemala in stiskala. Kdaj pa kdaj se ga je loteval obup. Kaj res ne more živeti, kakor žive drugi? Može so se vrnili iz vojne in so našli doma žene s tujimi otroki v naročju. Jezili so se nekaj časa, Končno so se unesli. Prevzele so jih gospodarske skrbi. Tuje otroke so sprejeli za svoje. Zdaj jih hranijo in oblačijo kakor lastne.

Jakob ni mogel tako. Preveč ga je peklo pokopano veljaštvo, trgalo mu v vojni načete živce in mučilo do norosti. Tudi po svoji notranjosti je bil tak, da ni mogel preboleti ne pozabiti govoric o Tonini preteklosti. Delal si je silo, hotel je pozabiti. Ni šlo. Ogenj ni ponehal. Plamtel je više in više, žgal huje in huje. Dvoje živih prič ga je podpihovalo in vetrilo: Tona in otrok.

Ni ju črtil, vsaj spočetka ne. Ženi je prizanašal. Možatost mu ni dopustila, da bi pokazal, kaj nosi v duši. Tlačil je bolečino vase. Delal je po sili. Zemlja ga ni mogla več pritegniti nase. Sredi dela mu je omahnila roka, noge so mu obstale. Zamaknil se je vase in grebel v bolečino. Ta se ni hotela izživeti. Kot ura je bila, ki se plete v večnost.

Nikomur ni česa potožil, vendar so domačini vedeli, da trpi.

Jakob je stal na obronku. Iz jarnice je puh-telo.

Vzel je grablje v roke. Šibkost je čutil v sebi. Zamahnil je z roko, sedel in sklonil glavo.

Na obronek je prišla Tona.

«Ne boš obrnil zgrabka?»

Jakob je pogledal v stran: «Ti ga obrni!» Polotila se ga je vjedavost. «Govoriš kot bi trše cepil. Hodiš ko štor.» Vstal je in odšel po stezi ob kraju njive.

Tona je požrla besede, popadla grablje in pričela obračati.

Čez čas se je Jakob vrnil. «Tona! Slab sem. Pijače mi pošlji!»

Odhitela je domov in mu poslala, kar je želel.

Jakob je sedel v senco in pil. Polagoma mu je legla dremavica na oči. Zasnul je narahlo.

Po odpočitku se je čutil nekoliko poživljenega. Toda za kratek čas. Zopet je vzgorelo v njem. Začutil je potrebo, da bi nekomu razodel svoje muke.

Iz grape pod bregom je zaslišal kričave glasove. Bajtar je imel spodaj svojo hišo; poleg nekaj zemlje; pri skledi kup otrok.

Jakob je stopil na pot in odšel navzdol. Prisel je k hiši in se ustavil ob tnalu. Otroci so pokukali izza vogala, se mu približali. Najmlajši mu je kobacal v sami srajci okoli nog.

«Tem bi kaj povedal, vsaj to, da so srečni!» Neskrbne zvedave oči so ga gledale tako jasno in prizavestno, da ni mogel odpreti ust.

Čez čas je prinesel gospodar breme jarnice in jo zvalil skozi opaž na podstrešje. Ko se je oprostil bremena, je sedel na podložnik pri vratih in hlastnil za sapo. Pogledal je Jakoba.

«Tebi je ni treba nositi, voziš jo lahko.»

«Menjajva, sosed!»

Sosed je izpljunil: «Norca se delaš! Presit si!» Potegnil je raželj iz bremena in ga zavihtel nad glavo: «Kdor je presit, govori tako!»

«Malo sem še jedel danes.»

«Norčevat se hodiš iz siromakov! Ptičjega mleka ti še manjka!»

Jakob je povetil glavo, se okrenil in odšel. Ni se mogel rešiti svoje teže.

Robarjeva ura je tiktakala. Drobila je čas v minute, preganjala gluhotu iz izbe. Duša prostora in strmečih sten je bila nečutna. Tekla je Toni pravitako kakor Jakobu, materi in stricu.

Toni je tekla vedno prehitro.

Zavedala se je, da je bila prišla z bajtarije na kmetijo. Čutila je, da jo zato gledajo domači po strani. Hotela je pokazati, da se ne ustraši grunta; hotela se je tudi prikupiti. Zrasla je bila v zavednosti in trdem delu. Vajena je bila garanja. Ni mogla mirovati. Da bi kdaj sedla, se ji je zdelo greh. Male pribrežne njivice je zamenjala za dolge njive, travniki so se šopirili v dol in breg. Doma se je delo nekaj poznalo, tu je utonilo kakor kaplja v morju. Še bolj se je poganjala za njim, še manj počitka si je dala.

Jakob je propadal, zanemarjal skrb za polje in živino. Morala ga je nadomeščati, v kolikor je on popuščal.

V delu in skrbi za vse, kar je viselo na njej, so ji otopela čuvstva. Govorila je malo, vpraševala samo to, kar je bilo najpotrebnejše. Tudi za Jakoba se ni menila. Dvignila je glavo, vzravnala hrbet. Bogata zemlja jo je napojila s ponosom.

Pozna večerna ura jo je odtrgala od dela. Opotekala se je po stopnicah, pritipala v sobo, legla na posteljo in zaspala ko ubita.

Jakob se je premetaval na ležišču. Podnevi je pil in spal, noči je prečul. Tona je smrčala poleg njega. Ni mogel strpeti njenega trdnega spanja.

«Tona! Spiš, Tona?» Ponavljal je klice vedno glasneje.

«Pusti me spati!»

«Tona, povej, ali si imela kaj z vojaki?»

Tona je dremala.

«Tona! Če bi bilo s katerim izmed domačinov, nič ne bi rekel.»

Žena je bila že vajena takih besed. Nekoč je bil začel, zdaj ni več nehal.

«Spi! Odpočij se!»

«Tona! Zakaj ne odgovoriš? Kakega bajtarja bi bila tako povlekla, kakor si mene! Naš grunt si umazala.»

«Vaš grunt držim jaz pokonci!» se je zadrila Tona.

Jakobu je zaprlo sapo. Vendar je kljuboval. Črv je grizel v njem in ni popustil.

V zibeli je zajokal otrok.

«Ven ga nesi! Ne maram ga! Ni moj!»

Tona je zrasla: «Ali naj ga nesem h kravam v hlev? Krščen je!»

Jakob je pričel drugače.

«Tona! Tudi domače si poznala. Zdaj se mi smejejo. Prekletoj!»

Izpraševal je, silil v ženo. Nekaj časa je strmel v temo, nato je prižgal luč. Otrok je zajokal glasneje.

«Ven nesi pankerta! Ven!»

Tona se je dvignila in obsedela kraj postelje. Glava ji je lezla v nedrije. Jakob je brusil z jezikom, kot bi pilil železo.

«Domov grem!» se je razhudila žena. «Ves dan garam, ponoči naj poslušam tebe!»

«Nikamor ne pojdeš. Povedati mi moraš, čigav je otrok!»

Tona se je razjezila: «Ciganov!»

Nato je omahnila na posteljo in zasmrčala.

Jakob se je obrnil na komolec in jo gledal s čudnim bleskom v očeh. Ali mu je zdaj povedala resnico, ali ga le zasmehuje? Nov črv se mu je zaril v prsa.

Še nikoli je ni tako zasovražil kot v tistem trenutku.

Nenadoma se je dvignil, kot da je sklenil svoje misli. Vzel je luč in se napotil na podstrešje. Dolgo že mu je hodila v privid vrv, ki je visela na klinu pod ostrešjem. Snel jo je, stopil do visokega prečnika in vrgel konec preko njega. Naredil je zanko, pretaknil drugi konec. Vrv je trdno objela tram. Ko jo je spustil, se je zvila v zraku ko spolzka kača.

Jakobu se je mudilo. Dá, da ga ne prehitijo druge misli! Odšel je v klet, popadel v kotu sekuro in se vrnil v kamro. Vstopil je trdo in zaloputnil vrata. Vsa bolečina prejšnjih časov se mu je pretopila v srd. Nameril je korak proti postelji.

Sedaj je Tona planila iz sna. Oprla se je na roke in ga pogledala s steklenim bleskom v očeh.

«Kaj hočeš, Jakob? Kaj delaš?» je zavpila napol iz blednje, napol iz resnice.

«Ubijem te!» je zahropel.

Tona je vzdrgetala, pobegnila s pogledom po sobi, ko da so ji zmanjkale vse opore. A to le za trenutek.

«Le ubij me!» je zavreščala. «Kar ubij me! Ne boš ubil samo mene.»

Jakob je ni takoj razumel. Toda vzelo mu je moč. Roka mu je omahnila.

«Kar udari!» je zavpila žena. «Ne boš udaril samo mene. Tudi svojo kri boš ubil.»

«Kaj si rekla?» je vprašal z odrevenelim glasom.

Tona je stisnila ustni in molčala.

«Tona! Tona!» Jakob je pokleknil kraj postelje, potipal za njeno roko, jo božal in pritiskal na vroče prsi. «Zakaj mi tega nisi prej povedala?»

Žena ni izustila besede, ne se ozrla po njem. Gledala je v strop. Njen obraz je bil bled ko zid in trd ko kamen.

Jakob je planil v jok. Sesedel se je na tla in hlipal ko otrok. Šele ko ga je pretresel mraz, se je zavlekel v posteljo.

Dolgo ni mogel priklicati sna na oči. Ali je res, kar pravi Tona? Novica mu je zbudila radost v srce. Njegovo dete! In če ni res? Odvadil se je bil verjeti besedam.

Proti jutru je zaspal.

* * *

Ko se je prebudil, žene ni bilo več v postelji. Ni je našel ne v hiši ne v hlevu. Izginilo je bilo tudi dekletce. Mati ga je gledala z vprašujočimi očmi. Skrb in bolečina sta ji ležala na obrazu. Z besedo ga ni motila.

Tona je bila pobegnila.

Stal je pred hišo ko oklešččen hrast. Zdaj mu je nagodila najhujše. Poznal je Zakrajerje. Po treh farah bodo razupili, da jo je hotel ubiti. In zakaj je ušla? Iz strahu pred sekiro. Saj je padel na kolena pred njo. Lagala mu je prej, zlagala se mu je tudi zdaj.

Črvi so grizli v njem, a se je skušal upirati bolečini. Vendar mu notranji ogenj ni dal obstanka. Ko zmešan je šaril okoli hiše in hleva. Govoril ni z nikomur, preveč je tiščal vanj sklep, ki se mu je zarodil v noči.

O mraku je odšel kradoma na podstrešje.

Zarana so ga našli obešenega na tramu. V obraz je bil spačen, ko da bi bila legla nanj vsa bolečina preteklih časov. Telo je viselo nemočno v zraku.

Studijski oddelek

DomČ 821(slv)-32

DREKONJA C.

Beg

282/19

886.3-32

70014420